

ESKİ UYGURCA SÖZLÜKLERİN HAZIRLANMASINDA DİZİNLİ ÇALIŞMALARIN ROLÜ

Hüseyin YILDIZ¹

Özet

Mevcut Eski Uygurca sözlükler arasında ilk olarak Manichaica ve Uigurica serilerinin sözlük kısımları gösterilse de W. Bang ve A. v. Gabain'in birlikte yayımladıkları *Türkische Turfantexte*'nin ilk beş cildindeki sözcüklerin 59 sayfalık bir dizini olan *Analytischer Index*, bu alandaki ilk bütünlüklü sözlük sayılabilir. Türkiye'de ilk Uygurca sözlük çalışması olarak bilinen Uygur Sözlüğü başlıklı eser Ahmet Caferoğlu tarafından 1934'te yayımlanmış, 1968'de ise genişletilerek Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü adıyla yeniden basılmıştır. Sözlüğün genişletilmiş hâli yaklaşık 7500 leksik veri içermektedir. Klaus Röhrborn'un 1977'de ilk fasikülünü (a – agrıg), ikincisini (agrıglan – anta) 1979'da, üçüncüsünü (anta – asanke) 1981'de, dördüncüsünü (asankelig – ayat-) 1988'de, beşincisini (ayatıl- – ämgäklig) 1994'te ve altıncısını (ämgäksin- – ärräk) 1998'de neşrettiği *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien* başlıklı sözlüğün; son olarak a ve ä sesleriyle başlayan fiilleri içeren cildi 2010'da topluca neşredilmiştir. Röhrborn'un sözlüğü henüz tamamlanmış değildir. Bu çalışmada² Berliner Turfantexte serisi başta olmak üzere, son tam Eski Uygurca sözlük diyebileceğimiz 1969 yılındaki *Drevnetyurkskiy Slovar*'dan sonra yayımlanan Eski Uygurca metin neşri çalışmalarının dizinlerinin analizi yapılacak ve bunların Eski Uygurcanın tam bir sözlüğünün hazırlanmasındaki rolü ve katkısı ortaya konacaktır.

Anahtar Kavramlar: Eski Uygurca, sözlükbilimi, dizinli çalışmalar, sözlükler.

THE ROLE OF THE INDEXED STUDIES IN THE PREPARATION OF OLD UYGHUR DICTIONARIES

Abstract

Although the dictionaries in the Manichaica and Uigurica series are in the first place presented as the existing Old Uyghur Dictionaries, *Analytischer Index*, which is a 59-page index including the words in the first five volumes of the *Türkische Turfantexte* published together by W. Bang and A. v. Gabain, can be considered as the first complete dictionary in the field. The work entitled *Uygur Sözlüğü* (Uyghur Dictionary) known as the first study on Uyghur Dictionary in Turkey was published in 1934 by Ahmet Caferoğlu and being extended in 1968 the dictionary was republished under the name *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Old Uyghur Turkish Dictionary). The extended version of the dictionary includes around 7500 lexical data. The last volume of the dictionary entitled *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien* the first volume (a – agrıg) of which was published in 1977, the second volume (agrıglan – anta) in 1979, the third volume (anta – asanke) in 1981, the fourth volume (asankelig – ayat-) in 1988, the fifth volume (ayatıl- – ämgäklig) in 1994 and the sixth volume (ämgäksin- – ärräk) in 1998 by Klaus Röhrborn, including verbs beginning with the letters a and ä was published as a whole in 2010. Röhrborn's dictionary has not been completed yet. In this study, the Berliner Turfantexte series and the index of the Old Uyghur studies which was published after the publication of *Drevnetyurkskiy Slovar*, which can be considered as the last completed Old Uyghur dictionary in 1969, will be analyzed and their role in and contribution to the preparation of a complete Old Uyghur dictionary will be evaluated

Keywords: Old Uyghur, lexicography, indexed studies, dictionaries.

¹ Araş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hyildiz@gazi.edu.tr.

² Bu çalışma Gazi Üniversitesi SBE'de kabul edilen ve Prof. Dr. Hülya Kasapoğlu Çengel'in danışmanlığında yürütülen 'Eski Uygur Türkçesinin Söz Varlığı – Tematik Bir İnceleme' başlıklı doktora tezi kapsamında oluşturulmuştur.

1. GİRİŞ VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Eski Uygurca üzerine yapılan sözlük çalışmalarına bakıldığında, karşımıza *Manichaica*, *Uigurica*, *Türkische Turfan Texte*, *Berliner Turfantexte* gibi serilerde yer alan ya da müstakil olarak basılan bazı metin çalışmaları çıkmaktadır. Ancak bu kaynakların var olması, Eski Uygurcanın sözlüğünü hazırlamada yeterli olmamış ve bugüne kadar tam bir Eski Uygurca Sözlük hazırlanamamıştır.

Eski Uygur Türkçesinin sözvarlığı üzerine ilk çalışmalar Çinliler tarafından Ming sülalesi döneminde başlatılmıştır. Bunlar arasında 1382’de Ming Hanedanının ilk imparatoru Chu Yüan-chang (Ming-tai-tsu)’in emriyle kaleme alınarak *Hua-Yi-Yi-Yü. Kao-Ch’ang-Kuan-Tza-Tzu* adı verilen, üzerinde *J. Klaproth*, *L. Ligeti* ve *M. Kemal Yunusoğlu*’nun çalışmaları bulunan, kısaca *İdikut Sözlüğü* olarak bilinen eser ile Japon Türkoloğu *M. Shōgaito*’nun üzerinde çalıştığı *Wei-wu-erh-kuan-yi-yü* isimli sözlükten bahsedilebilir (UÇİS: 19-21). Caferoğlu’nun XV. yüzyıla ait kabul ettiği (EUTS: VI) sözlük ise bu *İdikut Sözlüğü* olmalıdır.

Bilimin modernleşmesiyle, geniş anlamda Türkçenin; dar anlamda Eski Türkçenin, özellikle de Eski Uygurcanın söz varlığı üzerine çalışmalar varlık göstermeye başlamıştır. Yenisey ve Orhun bölgelerinde yazıtların, Turfan ve Dunhuang gibi Uygur bölgelerinde ise metinlerin bulunmasıyla öncelikle metin neşri çalışmaları, neşir çalışmalarının ilerlemesiyle birlikte de leksikografik çalışmaların ilk ürünleri görülmeye başlanmıştır.

Mevcut Eski Uygurca sözlükler arasında ilk olarak *Manichaica* (1912-1922) ve *Uigurica* (1908-1931) serilerinin sözlük kısımları gösterilse de *W. Bang* ve *A. v. Gabain*’in birlikte yayımladıkları *Türkische Turfantexte*’nin ilk beş cildindeki sözcüklerin 59 sayfalık bir dizini olan *Analytischer Index* (1931), bu alandaki ilk bütünlüklü (Ölmez 1998: 122) sözlük sayılabilir.

Türkiye’de ilk Uygurca sözlük çalışması olarak bilinen *Uygur Sözlüğü* başlıklı eser Ahmet Caferoğlu tarafından 1934’te yayımlanmış, 1968’de ise genişletilerek *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü* adıyla yeniden basılmıştır. Sözlüğün genişletilmiş hâli yaklaşık 7500 leksik veri içermektedir.

Klaus Röhrborn’un 1977’de ilk fasikülünü (*a – agrıg*), 1979’da ikincisini (*agrıglan- – anta*), 1981’de üçüncüsünü (*anta – asanke*), 1988’de dördüncüsünü (*asankelig – ayat-*), 1994’te beşincisini (*ayatl- – ämgäklig*) ve 1998’de altıncısını (*ämgäksin- – ärräk*) neşrettiği *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien* başlıklı sözlüğün; son olarak *a* ve *ä* sesleriyle başlayan fiilleri içeren cildi topluca 2010 yılında neşredilmiştir: *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung. I. Verben. Band 1: ab- – äzüglä-*. Röhrborn’un sözlüğü henüz tamamlanmış değildir.

Zekine Özertural’ın *Maniheizt Uygur Metinlerinin Dil Özellikleri ve Sözvarlığı* (ManS 1996), Özlem Civelek’in *Dindışı Eski Uygurca Metinlerin Karşılaştırmalı Sözvarlığı* (DinDUMS 2005) ve Zerrin Usta’nın *Eski Uygur Türkçesinin Sözcük Hazinesi* (EUTSV 2014) başlıklı yüksek lisans tezleri de bir tür sözlük sayılabilir. Ayrıca Kemal Eraslan’ın, 2012 yılında neşrettiği *Eski Uygur Türkçesi Grameri*’nde 547-640. sayfalar arasında bir sözlük bölümü verdiğini de hatırlatmak gerekir.

Eski Uygurcanın yanısıra, Eski Türk runik yazılı metinleri, bazen Karahanlı dönemi eserlerinden özellikle *Divānū Lūgati't-Türk* ve *Kutadgu Bilig'i* içine alan sözlük çalışmaları da vardır. Bunlar arasında 1985 yılında Cengiz Alyılmaz'ın hazırladığı ve iki sütun halinde 111 sayfadan oluşan *Eski Türkçenin Lūgati* (ETL) başlıklı çalışma ile Fuzuli Bayat ve Minara Esen Aliyeva'nın 2008'de yayımladığı *Eski Türkçe Sözlük* gelmektedir. İlk baskısı 1941, ikincisi 1950 ve üçüncüsü 1974'te çıkmış olan *Alttürkische Grammatik*'in sonunda bulunan yaklaşık 60 sayfalık³ sözlük kısmı da, runik yazılı metinlerle beraber Eski Türkçenin sözlüğü mahiyetindedir. Ancak bu bağlamda anılacak sözlüklerin başında Sir Gerard Clauson'un hazırladığı *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish* (EDPT) ile V. M. Nadelyeyev, D. M. Nasilov, E. R. Tenişev ve A. M. Şçerbak'ın birlikte hazırladıkları *Drevnetyurskiy Slovar'* (DTS) gelmektedir.

1971'de ilk cildini yayımlayan ve bugüne kadar Eski Uygurcayla ilgili 14 çalışmaya yer veren *Berliner Turfantexte* serisi ise, kısmen yer aldığı UW hariç diğerlerinde bulunmamaktadır⁴.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada Berliner Turfantexte serisi başta olmak üzere, son tam Eski Uygurca sözlük diyebileceğimiz *Drevnetyurskiy Slovar'* dan (1969) sonra yayımlanan, özellikle Eski Uygurca metin neşri çalışmalarına ait dizinlerin analizi yapılacak ve bunların Eski Uygurcanın tam bir sözlüğünün hazırlanmasındaki rolü ve katkısı ortaya konacaktır.

1931-2015 arasında yapılan 11 sözlük denemesi ve 1971-2015 arasında yapılan 60 dizinli çalışmadan oluşan toplam 72 eserin analizi yapılırken belirlenen 15 başlık şu şekildedir:

- 1) Orijinal yazım
- 2) Köken & Analiz
- 3) Transkripsiyon
- 4) Transliterasyon
- 5) Anlam
- 6) Anlamın dili
- 7) Alıntılar
- 8) Çağdaş lehçelerle karşılaştırma
- 9) İşlev ve Tür
- 10) Yer bilgisi

³ *Alttürkische Grammatik*'in 1950 baskısına göre 291-357., 1988'deki Türkçe çevirisine (*ETG / Gabain*) göre ise 257-313. sayfalar arası sözlük bölümüdür.

⁴ Bu yargının sebebi, UW'nin fasiküllerinin ve BTT'nin ciltlerinin aralıklarla yayımlanmasıdır.

- 11) Sıklık
- 12) Gönderim
- 13) Gramatikal biçimler
- 14) Deyimlik ifadeler
- 15) Cümle içinde kullanım

Ekte yer alan tabloda bu 15 başlık dışında eserlerin yayımlanma tarihleri de belirtilmiş, böylelikle bir sistem takibi yapılabilmesi amaçlanmıştır.

3. BULGULAR

72 çalışmanın 15 başlıkta karşılaştırılmasıyla ekteki tablo elde edilmiştir.

Bu tabloya göre elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1. Tabloda 1931-2015 arasında çıkan 11 sözlük denemesi ile, 1971-2015 arasında neşredilen 60 dizinli metin neşrinden oluşan toplam 72 eser incelenmiştir.
2. İncelenen çalışmaların hiçbirinde orijinal yazım verilmemiştir.
3. Esasında birer sözlük olan EDPT, UW ve UWV dışta bırakılırsa yalnızca Xuast ve EUDÇ'nin dizininde köken analizi yapılmıştır.
4. Yalnızca, Şinasi Tekin'in neşrettiği iki çalışmada kelimelerin transkripsiyonu verilmemiştir: BTT-IX, BUY.
5. UW ve UWV sözlüklerinin yanı sıra, beş çalışmada daha transliterasyon bulunmaktadır. Bunlardan Mehmet Ölmez'in neşrettiği AY-III'de kısmen transliterasyon ve tamamen transkripsiyon, Şinasi Tekin'in neşrettiği BTT-IX ve BUY'de tamamen transliterasyon, James Russel Hamilton'un neşrettiği KalyPap ve Man.Ouig'da ise hem transkripsiyon hem de transliterasyon bulunmaktadır.
6. Çalışmalarda Eski Uygurca kelimelere verilen karşılıkların dillere göre dağılımı şu şekildedir: Alm (19), Alm-Tr (2), Çin-Alm (1), Çin (3), Çin-Rus (1), Fr (2), İng (4), Jap (2), Jap-Alm (1), Rus (2), Tr (24), Tr-Çin (2), Tr-Çin-YUyg (1), YUyg (1). Yedi çalışmada ise kelimelerin anlamları verilmemiştir.
7. Xua.Lex, Man.Ouig, ETL, BTT-II, Maitr.H, Xua-VI, DBTS, Xua-X.T, BTT-XVIIIa dışındaki tüm çalışmalarda yabancı dillerden (*Soğudça, Sanskritçe, Çince vb.*) alıntılar belirtilmiştir.
8. Yalnızca üç çalışmada, kelimeler çağdaş lehçelerle mukayese edilmiştir: BTT-III, KalyPap, ManS.
9. İki çalışmada, kelimelerin işlev ve türleri belirtilmiştir: BTT-III, BTT-V.
10. Beş çalışmada kelimelere ait yer bilgisi bulunmamaktadır: SUCD, Dskrm.STF, EUTG, AY, ETL.
11. Altı çalışmada kelimelerin kullanım sıklığı belirtilmiştir: Dskrm.E, AY, AY-VII, EUDÇ, ADF, AY-IV.

12. 23 çalışmada veriler arası göndermelere başvurulmamıştır: AY-IX, AY-AP, BTT-III, BTT-V, BTT-VII, BTT-VIII, Uig.Tot, BTT-XIII, BTT-XVIIIb, DinDUMS, AbdrnT, IB, UMP, AY-III, Xuast, Xua-X.T, Xua-X.M, ManÖg, BygOB, EUTSV, AY-VI, AbdrnOKS, Xua.Lex.
13. UW, UWV, EUTS, ManS, EDPT, ETS, EUTG, EUTSV, ETL, DTS, DinDUMS kısaltmalarıyla verilen sözlük çalışmaları dışarıda tutulursa, 11 çalışmada gramatikal biçimler dizinlerde gösterilmemiştir: BTT-XXI, BTT-XXV, BTT-XXVI, Xua-IX-X, SY, Xua, SUCD, AY, BTT-II, Maitr.H, DBTS.
14. Çalışmaların 16'sında deyimlik ifadelere yer verilmemiştir: AY-VII, AY, Man.Oug, AY-IX, Xua-X, BTT-XVIIIa, ManS, SUCD, DinDUMS, EUTSV, BTT-II, Maitr.H, DBTS, ETL, EUDÇ, AY-IV.
15. UW, UWV, EDPT ve DTS sözlükleri dışında hiçbir çalışmada cümle içinde kullanım örneği bulunmamaktadır.

4. YORUM ve TARTIŞMALAR

Çalışmalarda *orijinal yazımların* verilmesi önemlidir. Böylelikle metindeki farklı okuma ihtimalleri gündeme gelebilecektir. Bunun için *transliterasyon* vermek de bir yöntemdir; ancak, buna da söz konusu 69 çalışmanın sadece beşinde yer verilmiştir. Nâşirlerin ya da sözlükbilimcilerin çoğu, *transkripsiyon* metodunu kullanmıştır. Ama unutulmamalıdır ki, transkripsiyon bir yorumdur ve sözlük yazımında yorumlu transkripsiyona nispetle daha az yorum ihtimali barındıran – *bazı çalışanlar harfleri farklı görmüş olabilir* – transliterasyonun ya da orijinal yazımın verilmesi daha isabetli bir tercih olabilir.

Dizinlerde *köken analizine* yer verilmesi bir başka meseledir. Dizinli iki çalışmada ve üç sözlükte bu yönetime başvurulmuştur. Sözlüklerin biri (EDPT) etimolojik bir sözlük olduğundan analizlerin yer alması tabiidir. Diğer iki sözlük ve metin çalışmasında bu yöntemin kullanılması da ayrıca önemlidir. Nitekim, bir kelimenin analizi yapılarak, onun nâşir tarafından hangi kökten getirildiği ve nasıl anlaşıldığı da açıklığa kavuşmaktadır. Mesela *ögli* 'düşünen' kelimesinin analizini *ö-g+li* şeklinde yapan bir araştırmacının Eski Uygurcadaki –*gli* sıfat-fiil ekini gözden kaçırarak yanlış bir analiz yaptığı ya da farklı bir etimolojik görüş ileri sürdüğü ancak bu şekilde anlaşılabilir.

Kelimelere ait *gramatikal biçimlerin* verilmesi de köken analizi kadar önemlidir. Söz gelimi *yer* kelimesinin anlamı ve gramatikal biçimleri verilmemiş olsun. Bu kelimenin *ye-* 'yemek' fiilinin geniş zaman 3. kişi çekimi (... *ye-r*) mi, *yer-* 'yemek' fiilinin emir 2. kişi çekimi (... *yer!*) mi, yoksa *yer* 'yer' ismi mi olduğunun anlaşılması için metindeki cümleye gitmek gerekirken ve bu da okuyucu için ayrı bir zorluk oluşturmaktadır.

Bazı dizinlerdeki *anlamlar* için metindeki kullanımın değil de, dönemin sözlük denemelerindeki ya da genel Türkçedeki anlamların esas alınması; bazen metnin anlaşılmasını zorlaştırmakta ve Türkçenin söz varlığının semantik zenginleşmesi yolunda belki de önemli katkıların gözden kaçırılmasına sebep olmaktadır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak denebilir ki, tablonun ilk 11 sırasında verilen sözlüklerin pek çoğu, yetersiz durumdadır. Bu sözlüklerin hiçbirinde orijinal biçim, çağdaş türk lehçeleriyle karşılaştırma, işlev, tür ve sıklık bilgisi

bulunmamaktadır. Köken analizi ve transliterasyon da sözlüklerin çoğunda bulunmamaktadır. Eski Uygurcanın tam ve kapsamlı bir sözlüğünü yapmaya çalışan Röhrborn'un çalışması ise hızlı ilerlememektedir. 1977'den beri çalışmalarını sürdüren Röhrborn yalnızca A ve Ä harflerini bitirebilmiştir. Gerek Röhrborn'un çalışmasının hız kazanması, gerekse başka sözlük çalışmalarının gündeme alınması için, yeni yapılan neşir çalışmalarında dizinlerin de özenle hazırlanması gerekmektedir. Her dizinde transkripsiyon yanında transliterasyon veya mümkünse orijinal biçimin bulunması, kelimelerin farklı okunuş ihtimallerini akla getirebilir. Anlamlar verilirken, özellikle metne bakılmalı ve metindeki anlam verilmelidir. Bu bakımdan dizinin bağlamı hazırlanması önemlidir. Yer bilgisi verilirken, kelime sıklığı da ihmal edilmezse, kelimelerin frekanslarını bulmada ve çeşitli eserlerle ve dönemlerle mukayeselerde sağlıklı verilere daha hızlı ulaşılmış olunacaktır. Kelimelerin gramatikal biçimlerinin verilmesi, gerek valenz gibi konularda gerekse genel olarak sözdiziminde yardımcı olabilir.

Kaynakça

- Abdrn.Üİ Barutçu Özönder, F. S. (1998). *Sthiramati'nin Vasubandhu'nun Abhidharmakośāstra'sına yazdığı tefsirin Etü. tercümesi. Abidarim kıynlığı koşavarti şastirtağı çnkirtü yörglarning kingürüsü'nden Üç İtigsizler. Giriş - Metin - Tercüme - Notlar - İndeks – XXX Levha*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AbdrnOKS Goca, İ. B. (1987). *Abidarim Koşavarti Şastr'ın On-doku / Kun-doku Sözlüğü*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- AbdrnPS Shōgaito, M. (2008). *Uighur Abhidharma Texts: A Philological Study*. Kyoto: Shoukadoh, Nakanishi Printing.
- AbdrnT Shōgaito, M. (1993). *Studies in the Uighur Version of the Abhidharmakośabhāṣya-tīkā Tattvārthā. Volume II. Text, Translation, Commentary and Glossary*. Kyoto: Shokado, Nakanishi Printing.
- ADF Elmalı, M. (2014). *Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikayesi*, İstanbul.
- Alt.Gr. Gabain, A. v. (1950). *Altürkische Grammatik mit Bibliographie, Lesestücken und Wörterverzeichnis, auch Neutürkisch*, 2. Verbesserte Auflage. Leipzig: Otto Harrassowitz.
- Anal.Indx Bang, W. ve Gabain, A. v. (1931). *Analytischer Index zu den fünf ersten Stücken der türkischen Turfan-Texte*. Berlin.
- AY Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk. Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AY.TM Eyüp, T. ve Seyit, M. (2001). *Altun Yaruk*. Sincan Halk Neşriyatı [Yeni Uygurca].
- AY-AP Gulcalı, Z. (2014). *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Bars" Hikâyesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AY-III Ölmez, M. (1991). *Altun Yaruk. III. Kitap (= 5. Bölüm) (Suvarṇaprabhāsasūtra)*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 1. Ankara.
- AY-IV Tokyürek, H. (2015). *Altun Yaruk Sudur. IV. Tegziñç (Karşılaştırmalı Metin Yayını)*, Kayseri: Laçın Yayınları.
- AY-IX Uçar, E. (2013). *Uygurca Altun Yaruk Sudur. IX. Tegziñç. Diplomatik Neşir Usûlüyle Yayını Tercüme Açıklamalar ve Dizin*. İzmir: Dinozor Kitabevi.

- AY-VI Ayazlı, Ö. (2012). *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap Karşılaştırmalı Metin Yayını*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AY-VII Çetin, E. (2012). *Altun Yaruk. Yedinci Kitap. Berlin Bilimler Akademisindeki Metin Parçaları, Karşılaştırmalı Metin, Çeviri, Açıklamalar, Dizin*. Adana: Karahan Kitabevi.
- BTT-I Hazai, G. ve Zieme, P. (1971). *Fragmente der uigurischen Version des "Jin'gangjing mit den Gāthās des Meister Fu"*. Berlin: Akademie Verlag.
- BTT-II Röhrborn, K. (1971). *Eine uigurische Totenmesse*. Berlin: Akademie Verlag.
- BTT-III Tezcan, S. (1974). *Das uigurische Insadi-Sūtra*. Berlin: Akademie Verlag.
- BTT-IX Tekin, Ş. (1980). *Maitrisimit nom bitig. Die uigurische Übersetzung eines Werkes der buddhistischen Vaibhāṣika-Schule*. Berlin: Akademie Verlag.
- BTT-V Zieme, P. (1975). *Manichäisch-türkische Texte*. Berlin: Akademie Verlag.
- BTT-VII Kara, G. ve Zieme, P. (1976). *Fragmente tantrischer Werke in uigurischer Übersetzung*. Berlin: Akademie Verlag.
- BTT-VIII Kara, G. ve Zieme, P. (1977). *Die uigurischen Übersetzungen des Guruyogas "Tiefer Weg" von Sa-skya Paṇḍita und der Mañjuśrīnāmasaṃgīti*. Berlin: Akademie Verlag.
- BTT-XIII Zieme, P. (1985). *Buddhistische Stabreimdichtungen der Uigeren*. Turnhout: Brepols.
- BTT-XVIII Zieme, P. (1996) *Altun Yaruq Sudur. Vorworte und das erste Buch. Edition und Übersetzung der alttürkischen Version des Goldglanzsūtra (Suvarṇaprabhāsottamasūtra)*. Turnhout: Brepols.
- BTT-XX Zieme, P. (2000). *Vimalakirtinirdesasutra. Edition alttürkischer Übersetzungen nach Handschriftfragmenten von Berlin und Kyoto*. Turnhout: Brepols.
- BTT-XXI Wilkens, J. (2001). *Die drei Körper des Buddha (Trikāya). Das dritte Kapitel der uigurischen Fassung des Goldglanz-Sūtras (Altun Yaruk Sudur). Eingeleitet, nach den Handschriften aus Berlin und St.Petersburg herausgegeben, übersetzt und kommentiert*. Turnhout: Brepols.
- BTT-XXIII Zieme, P. (2005). *Magische Texte des uigurischen Buddhismus*. Turnhout: Brepols.
- BTT-XXIX Kasai, Y. (2011). *Der Alttürkische Kommentar zum Vimalakīrtinirdeśasūtra*. Turnhout: Brepols.
- BTT-XXV Wilkens, J. (2007). *Das Buch von der Sündentilgung. Edition des alttürkisch-buddhistischen Kṣanti Kīlguluk Nom Bitig, I-II*. Turnhout: Brepols.
- BTT-XXVI Kasai, Y. (2008). *Die uigurischen buddhistischen Kolophone*. Turnhout: Brepols.
- BTT-XXVIII Yakup, A. (2010). *Prajñāpāramitā Literature in Old Uyghur*. Turnhout: Brepols.
- BUY Tekin, Ş. (1980). *Buddhistische Uigurica aus der Yüan-Zeit*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- BygOB Berbercan, M. T. (2013). *Eski Türkçe Bayagut Oğlu Otaçı Beg Hikâyesi*. İstanbul: Derin Yayınları.
- DBTS Maue, D. (1996). *Dokumente in Brāhmī und Tibetischer Schrift*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- DinDUMS Civelek, Ö. (2005). *Dindışı Eski Uygurca Metinlerin Karşılaştırmalı Sözvarlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi
- Dışast.K Kaljanova, E. (2005). *Uygurca Dışastvustik (Giriş-Metin-Çeviri-Dizin ve Tıpkıbasım)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

- Dışast.Y Yakup, A. (2006). *Eine altuigurische Bearbeitung einer Legende aus dem Catuşparişat-sūtra*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Dskrm.E Elmalı, M. (2009). *Daşakarmapathaavadānamālā. Giriş - Metin - Çeviri - Notlar - Dizin - Tıpkıbasım*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Dskrm.STF Shōgaito, M., Tugusheva, L., ve Fujishiro, S. (1998). *The Daşakarmapathāvadānamālā in Uighur*. Kyoto: Shokado, Nakanishi Printing.
- DTS Nadalyayev, V. M., Nasilov, D. M., Tenişev, E. R., ve Şçerbak, A. M. (1969). *Drevnetyurskiy Slovar'*. Leningrad: İzdatel'stvo "Nauka".
- EDPT Clauson, G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.
- ETG Gabain, A. v. (1988). *Eski Türkçenin Grameri*, (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ETL Alyılmaz, C. (1988). *Eski Türkçenin Lügati* (2. Baskı). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ETS Bayat, F., Esen Aliyeva M. (2008). *Eski Türkçe Sözlük*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- EUDÇ Demirci, Ü. Ö. (2014). *Eski Uygurca Dört Çatik*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- EUTG Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- EUTS Caferoğlu, A. (1993). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- EUTSV Doğan, İ., Usta, Z. (2014). *Eski Uygur Türkçesi Söz Varlığı*. Ankara: Altınpost Yayınları.
- IB Tekin, T. (1993). *Irk Bitig. The Book of Omens*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- İdikut Yunusoğlu, M. K. (2012). *Uygurca-Çince İdikut Sözlüğü*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KalyPap. Hamilton, J. R. (1971). *Le Conte Bouddhique du Bon et du Mauvais Prince en Version Ouïgoure*. Paris: Éditions Klincksieck.
- KİP Tekin, Ş. (1993). *Uygurca Metinler I: Kuanşi İm Pusar (Ses İşiten İlah). Vap hua ki atlıg nom çeçeki sudur (saddharmapunđarīka-sūtra)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Maitr.H Shimin, G. ve Klimkeit, H.-J. (1988). *Das Zusammentreffen Mit Maitreya. Die ersten fünf Kapitel der Hami-Version der Maitrisimit*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Man.Ouıg Hamilton, J. R. (1986). *Manuscripts Ouïgours du IXe-Xe Siècle de Touen-Houang*. Paris: Peeters France.
- ManÖg Özertural, Z. (2005). *Türk Kaynaklarında Maninin Öğretisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- ManS Özertural, Z. (1996). *Maniheist Uygur Metinlerinin Dil Özellikleri ve Sözvarlığı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Maytr. Tekin, Ş. (1976). *Uygurca Metinler II: Maytrisimit. Burkancların Mehdîsi Maitreya ile Buluşma. Uygurca İptidaî Bir Dram*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Ölmez, M. (1998). *Eski Türkçenin Sözlükleri. Kebikeç, 6, 119-123.*

- SDB Barutçu Özönder, F. S. (1987). *Uygurca Sadāprarudita ve Dharmodgata Boddhisattva Hikāyesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- SUCD Shimin, G. (2006). *Studies of the Uighur Civil Documents*. Central University for Nationalities Press.
- SUK Yamada, N. (1993). *Sammlung Uigurischer Kontrakte* (Herausgegeben auf Juten Oda, Peter Zieme, Hiroshi Umemura, Takao Moriyasu). Osaka: Osaka University Press [Japonca- Almanca].
- SY Juten, O. (2010). *A Study of the Buddhist Sūtra Called Säkiz yükmäk yaruq or Säkiz törlügin yarumış yaltrımış in Old Turkic*. Kyoto: Hōzōkan [Japonca].
- UÇİS Yunusoğlu, M. F. (2012). *Uygurca - Çince İdikut Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uig.Tot. Zieme, P. ve Kara, G. (1979). *Ein Uigurisches Totenbuch*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- UMP Shōgaito, M. (1993). *Uighur Manuscripts in St.Petersburg. Chinese texts in Uighur script and Buddhist Uighur texts*. Kyoto: Kyoto University, Nakanishi Printing [Japonca].
- UW Röhrborn, K. (1977-1998). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, [I-1977: a – agrig, II-1979: agriglan- – anta, III-1981: anta – asanke, IV-1988: asankelig – ayat-, V-1994: ayatıl- – ämgäklig, VI-1998: ämgäksin- – ärñäk]*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- UWV Röhrborn, K. (2010). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung. I. Verben. Band 1: ab- –üzüglä-*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Xua Tuguşeva, L. Yu. (1991). *Uygurskaya Versiya Biografii Syuan'-Tszana*. Moskva: Nauka.
- Xua.Lex. Semet, A. (2005). *Lexikalische Untersuchungen zur uigurischen Xuanzang-Biographie*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Xua-IX-X Barat, K. (2000). *The Uygur-Turkic Biography of the Seventh-Century Chinese Buddhist Pilgrim. Xuanzang. Ninth and Tenth Chapters*. Bloomington, Indiana: Indiana University.
- Xuast Özbay, B. (2014). *Huastuanift. Manihaist Uygurların Tövbe Duası*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Xua-VI Ölmez, M. (1994). *Hsüan-Tsang'ın Eski Uygurca Yaşamöyküsü. VI. Bölüm*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Xua-X.M Mirsultan, A. (2010). *Die alttürkische Xuanzang-Biographie X*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Xua-X.T Tezcan, S. (1975). *Eski Uygurca Hsüan Tsang Biyografisi. X. Bölüm*. Ankara.

Ek Tablo: *Eski Uygurca 11 Sözlük Denemesi ve 60 Dizinli Çalışmanın Analizi*

Yıl	Eser	Orijinal biçim	Köken & Analiz	Transkripsiyon	Transliterasyon	Anlam	Anlamın dili	Alıntılar	Çağdaş lehçelerle transkripsiyon	İşlev & Tür	Yer bilgisi	Sıklık	Gönderim	Gramatikal biçimler	Deyimlik ifadeler	Cümle içinde kullanım
1931	Anal.Indx	-	-	✓	-	✓	Alm	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓	-
1968	EUTS	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	-	✓	-	✓	-
1969	DTS	-	-	✓	-	✓	Rus	✓	-	-	✓	-	✓	-	✓	✓
1972	EDPT	-	✓	✓	-	✓	İng	✓	-	-	✓	-	✓	-	✓	✓
1977- 88	UW	-	✓	✓	✓	✓	Alm	✓	-	-	✓	-	✓	-	✓	✓
1988	ETG	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓	-
1988	ETL	-	-	✓	-	✓	Tr	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2008	ETS	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	-	✓	-	✓	-
2010	UWV	-	✓	✓	✓	✓	Alm, Tr	✓	-	-	✓	-	✓	-	✓	✓
2012	EUTG	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	-	-	✓	-	✓	-
2014	EUTSV	-	-	✓	-	✓	Tr*	✓	-	-	✓	-	-	-	-	-
1971	BTT-I	-	-	✓	-	✓	Alm	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓	-
1971	KalyPap	-	-	✓	✓	✓	Fr	✓	✓	-	✓	-	✓	✓	✓	-
1971	BTT-II	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-
1974	BTT-III	-	-	✓	-	✓	Alm	✓	✓	✓	✓	-	-	✓	✓	-
1975	Xua-X.T	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	-
1975	BTT-V	-	-	✓	-	✓	Alm	✓	-	✓	✓	-	-	✓	✓	-
1976	Maytr	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓	-
1976	BTT-VII	-	-	✓	-	✓	Alm	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	-
1977	BTT-VIII	-	-	✓	-	✓	Alm	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	-
1979	Uig.Tot	-	-	✓	-	✓	Alm	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	-
1980	BTT-IX	-	-	-	✓	✓	Alm	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓	-
1980	BUY	-	-	-	✓	✓	Alm	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓	-
1985	BTT-XIII	-	-	✓	-	✓	Alm	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	-
1986	Man.Oug	-	-	✓	✓	✓	Fr	-	-	-	✓	-	-	✓	-	-
1987	AbdrnOKS	-	-	✓	-	✓	Tr, Çin	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	-

1987	SDB	-	-	√	-	√	Tr	√	-	-	√	-	√	√	√	-
1988	Maitr.H	-	-	√	-	-	-	-	-	-	√	-	-	-	-	-
1991	Xua	-	-	√	-	√	Rus	√	-	-	√	-	√	-	√	-
1991	AY-III	-	-	√	(~)	√	Tr	√	-	-	√	-	-	√	√	-
1993	IB	-	-	√	-	√	İng	√	-	-	√	-	-	√	√	-
1993	KİP	-	-	√	-	√	Tr	√	-	-	√	-	√	√	√	-
1993	SUK	-	-	√	-	√	Jap, Alm	√	-	-	√	-	√	√	√	-
1993	UMP	-	-	√	-	√	Jap	√	-	-	√	-	-	√	√	-
1993	Abdrmt	-	-	√	-	√	Çin	√	-	-	√	-	-	√	√	-
1994	Xua-VI	-	-	√	-	-	-	-	-	-	√	-	-	√	√	-
1994	AY	-	-	√	-	-	-	√	-	-	√	√	√	√	-	-
1996	DBTS	-	-	√	-	-	-	-	-	-	√	-	-	-	-	-
1996	ManS	-	-	√	-	√	Tr	√	√	-	√	-	√	-	-	-
1996	BTT-XVIIIa	-	-	√	-	-	-	-	-	-	√	-	-	√~	-	-
1996	BTT-XVIIIb	-	-	√	-	√	Alm	√	-	-	√	-	-	√	√	-
1998	Dskrm.STF	-	-	√	-	√	Çin, Rus	√	-	-	-	-	-	√	√	-
1998	Abdrmt.Üİ	-	-	√	-	√	Tr	√	-	-	√	-	√	√	√	-
2000	Xua-IX-X	-	-	√	-	√	İng	√	-	-	√	-	√	-	√	-
2000	BTT-XX	-	-	√	-	√	Alm	√	-	-	√	-	√	√	√	-
2001	AY.TM	-	-	√	-	√	YUyg	√	-	-	-	-	√	-	√	-
2001	BTT-XXI	-	-	√	-	√	Alm	√	-	-	√	-	√	-	√	-
2005	ManÖğ	-	-	√	-	√	Tr	√	-	-	√	-	-	√	√	-
2005	DinDUMS	-	-	√	-	√	Alm, Tr	√	-	-	√	-	-	-	-	-
2005	Dışast.K	-	-	√	-	√	Tr	√	-	-	√	-	√	√	√	-
2005	Xua.Lex	-	-	√	-	√	*Çin, Alm	-	-	-	√	-	-	√	√	-
2005	BTT-XXIII	-	-	√	-	√	Alm	√	-	-	√	-	√	√	√	-
2006	SUCD	-	-	√	-	√	Çin	√	-	-	-	-	√	-	-	-
2006	Dışast.Y	-	-	√	-	√	Alm	√	-	-	√	-	√	√	√	-
2007	BTT-XXV	-	-	√	-	√	Alm	√	-	-	√	-	√	-	√	-
2008	AbdrmtPS	-	-	√	-	√	Çin	√	-	-	√	-	√	√	√	-
2008	BTT-XXVI	-	-	√	-	√	Alm	√	-	-	√	-	√	-	√	-
2009	Dskrm.E	-	-	√	-	√	Tr	√	-	-	√	√	√	√	√	-

2010	SY	-	-	✓	-	✓	Jap	✓	-	-	✓	-	✓	-	✓	-
2010	Xua-X.M	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	✓	-	-
2011	BTT-XXVIII	-	-	✓	-	✓	İng	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓	-
2011	BTT-XXIX	-	-	✓	-	✓	Alm	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓	-
2012	UÇİS	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	-	✓	✓	✓	-
2012	AY-VI	-	-	✓	-	✓	Tr, *Çin	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	-
2012	AY-VII	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	-	-
2013	BygOB	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	-
2013	AY-IX	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-
2013	AY-AP	-	-	✓	-	✓	Tr, Çin, YUyg	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	-
2014	Xuast	-	✓*	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	-	-	✓	✓	-
2014	EUDÇ	-	✓	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	-	-
2014	ADF	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	-
2015	AY-IV	-	-	✓	-	✓	Tr	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	-	-

Not: Tabloda yer alan * işareti ilgili durumun düzenli olarak değil de bazen görüldüğünü belirtmek için kullanılmıştır.

